

שמעתא למיקתא

גליון ר"ד אפר' מקץ - חנוכה / ה'תשע"ד

קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

הנוסע במטוס ממקום למקום, האם חייב להדליק נ"ח

א. הדלקת נ"ח למי שאינו בביתו
שינוי בשבת (כא) נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו במחוץ, ע"כ. נמצא דמוצות הדלקת נ"ח היא להדליקה דוקא בביתו. וכן משמע ב"הרמב"ם" (חנוכה פ"ד ה"א) שכתב דמוצות שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד. וכן מבואר בתוס' (סוכה מו. ד"ה הרואה) ההולך בדרך ואין לו בית, או שקרק דירתו ועדיין לא קבע עצמו במקום אחר, אינו חייב בנר חנוכה. וכ"כ ה"ש"ז (סי' תרע"ג ס"ק ב). וכן הוכיח באג"מ (ח"ג סי' י"ד אות ה') ומש"י שבת (הובא לקמן). וכן פסקו הגר"ש"א זצ"ל (מנחם תני' סי' נח אות א'), והגר"ק שליט"א (חוט שני חנוכה ע"מ סי' ע"ב) והפוסקים דלהלן.

ב. חובת נ"ח, על הבית או על הגברא
והנ"ח כמחצת בסי' תרע"ד (סי' קכ"ב) שכתב דנ"ח "חובת הבית" היא. אלא דאף לדידיה איכא משום חובת גברא כמ"ש שם (סי' תלד ס"ק ט) דנ"ח הוא "חובת הגוף". וכן מוכח במהרי"ל (סי' קמ"ה) המובא ברמ"א (סי' תרע"ג ט"ז) דבנ"ח איכא חובת גברא. ועיי' בבארור הלכה (סי' תרעה על ט"ג ד"ה אשת) שכתב דאשה מדליקת עבור בעלה אפילו כשהוא אינו בביתו, ויוצא ל"ח ההדלקה משום שעיקר החיוב מונח על הבית, ע"כ. ומצאנו מדליקת חובת הגוף בית אלא שחובה זו תלויה בחובת הבית. וכן מבואר בפנ"י (שבת כג.) ונ"י אפרים (סי' תלב) כתי' הדמיונה היא על גוף האדם אלא שאין גוף ההדלקה מצוה אלא שידולק בביתו נ"ח וע"כ השולח את חברו שידליק במקומו לא בעינן ביה דיני שליחות. וכן מבואר במו"ק (סי' תרע"ג ט"ז) דלא בעינן שליחות לניח. וכן העירונו מהר"ע"א (תני' סי' יג) שכתב לענין דין מתדבק שכל אחד מהם חייב להדליק. דכיון דרגעו להיות מהמתדבק כוונתו שלא לצאת בשל חובתו לדליק, ומכאן מוכיב מדניא. ומבואר דחל חובת הגוף על כל אדם. ובהר"ע"א מבואר בגר"מ (חנוכה פ"ד ה"א ד"ה והנה ג'ס).

ג. האם מטוס, רכבת וספינה בכלל בית
ויש לזון האם הטס במקום או באוניה וכדומה חייב להדליק נ"ח, דלמא הם אינם בכלל בית המחייב בהדלקה. והנה נבטח (כג.) אוקרה הרואה נ"ח צריך לברך, ובאר רש"י שם בזה"ל: ומצאנו בשם רבינו יצחק בן יהודה שאומר שם רבינו יעקב אל המוסר ברוחה זו אלא של לאו דהדליק בעיתו עדיין או ליושב בספינה, עכ"ל. [וכן הביא ה"מ"מ (שט"ו) שכתב משם (ה"ד) בשם העיטור]. ולאורה כוונת רש"י הנמצא באוניה אינו מחויב בנ"ח כי אין לו בית ופסור מהדלקה (ועיי' מברך ברכת הרואה), אלא נמלא דכוונת רש"י דאינו מדליק שם כי אין לו שם נרות להדליק, מאי קמ"ל, ועוד דהוה לכותבו להדליק אכונן שאין לו במה להדליק. ושוי"מ שכי"כ באג"מ (ב"מ) והוכיח וכתב דבעינן בית לחיוב נ"ח. ודלא כהצ"מ דלהלן שלא ח"כ. ויש לזון בטעם דספינה אינה בכלל בית. והנה לענין קביעות מוזהר כתב הרמב"ם (מנחה פ"ג ה"ט) ד"בית שבספינה פטור מן המזוזה לפי שאינן עשויין לדידת קבעין". וכן פסק השו"ע (י"ד סי' רפ"ט ט"ז) ופירש במרכבת המנחה (מנחה פ"ג ה"ט) דכיון שאינה חשיבת בית דירה. וכ"כ בדרך אמונה (מנחה פ"ג ה"ה ב"ה"ל ס"ד טובלין). וכן נראה הגב"ת השב"ת הלוי (ח"ב סי' קנ"ט על סי' רפ"ג) ועיינ"ש שכתב שאינה מטוסים דאע"פ שהוא אינו בית גרוע, מ"מ לא גרע מבית שבספינה דפטור מהמזוזה. ולפי דבריהם י"ל דה"ה לענין נ"ח אינה בכלל בית כיון דנייד.

אלא דה"ה לענין נ"ח דנ"ח ע"פ (י"ד ט"ז אות כז) שכתב דהאי פטור של בית שבספינה הוא כשעשו בית עראי בספינה אבל בספינות שהולכות על ההררות שיש בכל ספינה בית קבוע, חייבת במזוזה שהיה היא דירה קבועה, ע"כ. ומבואר דבית שנייד בכלל בית הוא. ולפי"ז אפשר דה"ה לענין נ"ח. ומאה דרש"י בשבת ה"ה א' קשיא, דיי"ל כמ"ש המהר"ש"ך (סי' קמ"ה) דכוונת רש"י שהיחוב בספינה אינו חייב בנ"ח כי אין לה קירוי והורח מנשבת לא הוי בגיד כלל ולכן פטור מהדליק, ע"כ. אולם בכוונה ששהקירוי הוא כהונן בכל בית הוא. [ועיי' עוד בגמ"מ" (ח"ג סי' צ"ג), בגלל החכמה (ח"ג סי' צ"ג-צ"ד) וחובת הדר (פ"ד אות ה). לענין פטור מזוזה מבית שבספינה]

וכן מציינו בערוה"ש (סי' תרע"ג אות ה) גופא שכתב לענין נרות חנוכה דהנוסע במסילות הברזל מחויב מדינא להדליק שם אם לא יבוא באותו הילה לאיזה מקום, ע"כ. ומבואר דאע"פ שהרבת נוסעת ממקום למקום אפ"הה בכלל בית היא. (ויי"ל דלשטיקו אוזיל בהלכות מזוזה דאף כבה"ג בית מוקר). ועיי' בלבוש (סי' תרע"ג אות ג) שכת' שהלן בבית גוי אפילו אין לו שם חדר מיוחד, או הלן ביער או ההולך בספינה, צריך להדליק שם ולברך. ולפי הנ"ל י"ל דמירי בספינה שהיה מקום קבוע ללינה ומש"כ ביער כוונתו כגון שלן באהל וכדו' מובאר להלן דחשיב בית לענין זה.

וכן פסק מהר"ש"ם (כ"ג) דמוצת להדליק נ"ח על הרכבת, דכיון ששליש חזק כל הילה הוי שכר לו בית דירה לאכול ולשן שם וחייב בנ"ח, אלא דהנכסת אינה עומדת במקום א' ורכוב מהלך, לא נמצא שיהיה מקום שיהיה צריך בית קבוע, למה שמצותו בשביל פרסומי ניסא, כנלעני"ד שבסרא, ע"כ. אלא דיי"ל דדוקא לענין נ"ח אלא שיהיה צריך בית קבוע, למה ולפי"ז י"ל דאף הפוסקים לענין מזוזה חייבו לענין חנוכה. (וכן מושמך בשלשון שם דנ"ח לא תלי בחיוב מזוזה, וידה אם היה סובר דיני נ"ח ומזוזה שוים הוה ליה לשאת ולתת בסוגיא דבית שבספינה הנ"ל).

ומעתה י"ל דהטס במטוס עליו להדליק נ"ח שם. אלא דשו"ר דדעת הגר"ש"א זצ"ל (קונטרס דיני חנוכה - דיור ע"מ ט"ז) דדוקא בזמנים שהיו נוסעים כמה ימים ברבבת היה הדין כן, אבל היום שאין נוסעים כ"כ ארוכה כ"כ אין להדליק בנסיעה, ע"כ. (ועיי' בשבט יצחק (פ"ג אות ב) בשם הגר"ש"א זצ"ל דמטוס גרע מאהל זרק ואינו בית כלל).

אלא שמדברי מהר"ש"ם (סי' ת"מ) לא נשמע הכי, שהרי כתב דמטוס צ"ל להדליק על כל הילה הוי שכר לו בית דירה", ומשמע קצת דאפילו שוהה לילה אחת חייב. וי"ל דכוונת הגר"ש"א זצ"ל דוקא לענין מטוס וכדומה שאין נוסעים באותו מטוס כמה ימים אינו דומה לזאת דמהר"ש"ם, אבל רכבת ונסעות עשויין אף לנסיעות ארוכות (אובליסטי שניינס שם) אפילו אינו שוהה שם אלא לילה א' חייב בנ"ח. ודעת הרמב"ם זצ"ל (ה"ל"כ"ש פ"ג אות א) דהנוסע במטוס, בספינה או רכבת ואין מדליקין נ"ח בביתו ידליק שם על השלחן, אך לא יברך כיון דיש להסתפק אם חייב להדליק כיון שאינו בביתו הקבוע שם.

ומעתה יוצא דהנמצא במטוס וכדומה עליו להדליק נ"ח להלכה ולא להלכה. אלא דכיון דמטומי בטיחון לא ירשו לו להדליק נרות, ע"כ ידליק נרות חשמונית (מונרת לבן) באופן שניכר שהדליק לשם מצות נ"ח, ולבדד שיש בה רזם חשמה כדי להדליק חצי שעה (כגון שנדלקת ע"י בטריה). וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (ה"ל"כ"ש פ"ג אות א ופ"ג סי' סוף הגה"ט 12). [וכן פסק הגר"ש"א זצ"ל (קובץ תשובות י"ד סי' קג וה"ל"כ"ש ע"מ הגה"ט 11) שבמקום שאין בידו להדליק ע"י נר ידליק פנס כנ"ל].

ד. השורה באהל וכדומה האם חייב להדליק נ"ח
ומעתה למדנו נמי דדין ב"ח נ"ח אינו תלוי בדין בית של מזוזה, וכמשמעות המהר"ש"ם דלא תלי בה אה. וכך נראה ב"מקור" (שבת י"ב ב"ר"מ ד"ה אה"ר רב ט"ח) ומסתימת הראשונים, השו"ע ונ"י, שלא התנו שובתה שמוצות נ"ח או תקינים ונכ"מ בית המחויב במזוזה. ואפשר שזהו כוונת ה"לבוש הנ"ל באות ג'. [אולם בצ"מ (חט"י ס"ס י"ב) הביא מארוחות חיים להר"א מלניל (מנחה בת"מ) שכת' כדברי הכבוש והוכיח מכאן דלעולם לא בעינן ללך ואף השורה תחת כיפת השמים מדליק, ומש"כ רש"י לעיל אד"ב ס"ה אינו מדליק היינו מפני שבספינה אין לו נרות להדליק או מפני שהמקומות על כך ולא נותנים לו רשות, אבל לעולם לא איכפת לן מה שאין זה בגדר בית כלל, כי הוא חיוב המוטל על קרקפתא דגברא להדליק במקום אכילתו ושניתנו. אולם ע"י לעיל שכתבנו שאין זה משמע מרשי"מ].

ולפי"ז י"ל דלכו"ע השוהה באהל וכדומה בימי חנוכה אע"פ שהוא מקום שאינו חייב במזוזה חייב בנ"ח, וכן פסק הגר"ק שליט"א (חוט שני ע"מ ט"ז) שביט שאין לו דע"י חייב להדליק בו נ"ח. וכן הפרוש אהל במדבר וכן שם בלילה מדליק שם נ"ח. וכ"כ במנחת שלמה (תני' סי' נח אות א') דלא בעינן ב"ח ממש לענין נ"ח, והיינו שעמא כי מצות נר חנוכה נוהגת נר ח' ימים ואשר לחי' ימים הרגלים לזרז גם בדידה רעאית, לא בעינן שיהיה דוקא בית חשוב של ד"א הרגלים לזרז בו תמיד. וע"כ שהוסיפו באהל וכדו', כיון שהוא מקום מקורה, אם הוא רחב זמ"ז טפחים י"ל דלא גרע מסוכה דבשעורים הללו בכלל דירה. ובפחות מזה צ"ע אם חשיב דירה לענין נ"ח, וע"כ יש להדליק ללא ברכה, ע"כ. (שו"מ דעת הגר"ש"א זצ"ל (שבט יצחק פ"ג ע"מ ט) שאהל שאין עדיין אמרת לא יברך על הדלקה).

ה. להדליק במטוס כשיגיע לביתו בעוד לילה
והנה הא דמבואר לעיל דהנמצא במטוס עליו להדליק נ"ח ללא ברכה (אם לא מדליקים עליו בביתו). היינו שאינו עתיד להגיע לביתו בזמן חיוב הדלקה, אבל בלא"ה עדיף שלא ידליק שם כלל אלא בביתו דיכול להדליק אף בברכה ולצאת יד"ח בתורת דא"י. וכן הוא בערוה"ש (סי' ע"ב). [וכן פסק הגר"ק שליט"א (פ"ד אות ב)].

ו. כיצובל מביתו בביתו על ידי שליח
בגוונא שבידו לשלוח שליח שידליק עליו בזמן עדיף טפי [והיינו שהדליק מתחלת הילה. ואם דרכו להדליק בפנים (כגון בחו"ל) א"צ לשלוח שליח, אלא ידליק בעצמו בעוד לילה, וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (שבט יצחק פ"ג אות יד ופ"י ע"מ פ"א)]. (ובגוונא שלא יוכל הבעל הבית להגיע לבל בעוד לילה, יש לזון לצד שבמטוס אינו בית האם צריך להדליק בביתו ע"י שליח כיון שזוהו דיני הקבוע והוא דברכו לחזור לשם, או דלמא כיון שאין סופו להגיע בזמן אינו חייב להדליק שם כלל. אבל לצד שבמטוס דינו כבית חייב להדליק במטוס. ואף לפי צד הראשון י"ל בדכ"ה"ג אינו מחויב לשלוח שליח דאע"פ אם ישלחנו מהני דלא גרע מאילו השוהה בביתו מדליקה עליו שם שיוצא יד"ח).

ז. כשיצא מביתו מיד אחר זמן החיוב
ובגוונא שעדיין לא נטע אל שער עומד לנטוע או לטוס וצריך לצאת מביתו מיד אחר חלות זמן החיוב, ידליק בביתו הקבוע לו, ואפילו אם יצטרך לצאת מיד אחר ההדלקה, וכמ"ש השב"ת הלוי (ח"ב סי' קמ"ה), ויצי"ד שם שאפילו אם יגיע לחו"ל בעוד לילה שיוכל בהדלקה שם מ"מ ידליק בביתו לפני יציאתו. ואם אינו יכול ע"י עצמו ישלח שליח כנ"ל. [ואם יוצא מביתו לפני השקיעה והיה צריך להדלקה דעת הגר"ק שליט"א (נו חנוכה ע"מ ט"ז) שידליק ע"י שליח בזמן או בעצמו מפלג (המנחה)].

(אלא דכל זה אם יוצא מביתו הקבוע, אבל אם אין זה ביתו הקבוע אלא שכרו לכמה ימים וצריך לעזוב מיד בלילה (משום שגמגמי השכירות), אין זה נחשב ביתו ואינו יכול להדליק שם. ואם יש זה זכות שיהיה שם כדי להדליק נ"ח, ידליק שם. וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (ה"ל"כ"ש פ"ד ה"א 65). ואם התארח בבית של חברו ודינו כאכסניא ועתה בתחלת זמן החיוב) עומד לצאת משם דעת הגר"ש"א זצ"ל (שם) דיכול להדליק שם, ויש חולקים (עיי' השיטות בגליון קכ"ד) וי"ל בדכ"ה"ג אינו יכול להדליק בבית חברו אלא צריך להדליק בביתו הקבוע, וע"כ י"ל להדליק במטוס או במקום שהוא טס לשם).

מסקנה דנינא -

הנוהל לדינא הטס במטוס, אם יוצא מביתו אחר חלות זמן חיוב ההדלקה, מדליק בביתו אף אם עתיד להגיע למחוז חפצו בעוד לילה. ואם עתיד לצאת מביתו לפני זמן חיוב ההדלקה, אם יגיע למחוז חפצו במשנת הילה שהוא עדיין זמן החיוב עליו להדליק שם, ואם לאו ידליק פנס בתוך המטוס ללא ברכה (והפנס יהיה ע"י נורה שיש בה חוט להט, למעט התארות לד שאין דינה באש). ומ"מ אם בעוד לשלוח שליח שידליק עליו בביתו בזמן עדיף [ואם דרכו להדליק בפנים (כגון בחו"ל) א"צ לשלוח שליח, אלא ידליק בעצמו בעוד לילה]. ואם נוסע ברבבת או באוניה הגדולה לנסיעות ארוכות ידליק שם בברכה.

עבודת המועדים

נקודות בעבודת ימי חנוכה

כוונת הכוונה - "ויסונו היטב בברכת הדלקת הנרות ולאמרם מתוך שמחה באשר המצוה היא חביבה בשעשה לזמן פנים א' בשנה. ולכבוד המלאכים קדישין הבאים להבית בשביל מצוה זו ידליק הנרות כשהוא כגבד העליון כמו שהולך לבית הכנסת". (כ"פ החי"ס סי' תרע"ג, ח' בשם קב הישר פ' צ"ו)

האם צ"ל להדליק נ"ח - "אף בחתימת ברכה זו באמרו 'להדליק נר חנוכה' יכניס בלבו ובמחשבתו שמחה עצומה באלקותו יתברך שמו ויתעלה זכרו ליעד, על עולם הנס שנעשה בימינו האלו בבית המקדש בפרך של שמו, כדאמרת בגמרא הקדושה (שבת כ"ב) שכונסו יוניס להיכל טמא כל השמינים וכו' ולא היה בו אלא כרי להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים". (יסוד ושורש העבודה י"ב א)

הטעם בברכת 'שעשה ניסים' - "ובברכת 'שעשה ניסים לאבותינו', יתן הודאה עצומה בפחשבתו ושכח גדול לזיערנו וזכרנו ויתברך שמו ויתעלה על כלליות כל הניסים והישועות הגדולות שעשה עם אבותינו בימינו האלו, וימלא במחשבתו בתודאה זו, כאילו עשה יתברך שמו ויתעלה, עמו ממש הישועות והניסים בימינו ההם". (שם)

חביבת המצוה - "מצות נרות חנוכה היתה חביבה עלי עד מאד, ולולא שיתחברו הייתי מחדר שידלקו זמן רב כפי הדינאות והייתי מתענג לישב בחדר שבו הנרות, לאימתם ולהסתכל בהם בכל רגע, ולא הלכתי מאותו החדר רק כשהייתי אנוס על פי עבודת העיבור, ובכל זאת הייתי יושב נגד הפתח מאותו החדר, כדי להסתכל כפעם בפעם הייתי שש ושמה בהם הרבה". (נפש חיה והארת"ת ע"מ יד)

מעלת חנוכה חנוכה, שני שבת וחטאת משלימים זה לזה - "ושבת חנוכה מעלתה גדולה מאד והיא בבחינת תכלית השלמות, נר חנוכה ונר שבת משלימים אחדדי, נר חנוכה מוציא ומעלה יהודי מתיכן שהוא נדח בתכלית השפלות, ונר שבת מעלהו להיכלו כולו אומר כבוד.

ובכן מדליקין קודם נר חנוכה ואח"כ נר שבת, כי נר שבת מאיר ליהודי רק בשמנצא למעלה מעשרה, ע"כ מקדימים תחילה את נר חנוכה שהקב"ה מאיר בו ליהודי למטה מעשרה, ואח"כ יוכל להתעלות בנר שבת למעלה השבת שהקב"ה מעלה את היהודי להיכלו כולו אומר כבוד... ונמצינו כי שבת חנוכה היא מהשבתות הגדולות בשנה, ומבחינה מסוימת זו השבת הגדולה של השנה, שיש בה עליה לכל הפחילות והשמנים שאין מדליקין בהם בשבת, וכל יהודי יכול להדליק בה מאור השבת.

כי אף אלו שאין להם שום עצה איך להתעלות בכח הש"ק לבידה, מפני שאור השבת גבוה מאד נורא ונשגב ואינם יכולים להתאחז בשלהבת השבת ולהדלק באורה, הנה בחנוכה מדליקין בהם בין בחול בין בשבת, שני חנוכה מחליף יהודי מתיכן שנמצא בבחי' שבשפלותו כן לנו, ועי"ז יכולים הם כבר להגיע גם לשבת". (תשובת שלום האדמו"ר מס' קופנים, חנוכה ע"מ ט)

לימוד התורה בחנוכה

ימי חנוכה ראויים ביותר להתמדת התורה - "תוספת מוסר לחנוכה. יחשוב שיקרו נתקן להלל ולחזות להשם יתברך, על כי היונים חשבו לבטל תורה ומצות, אס כן הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה כנגד רוב יבשוותותיה והכתי רוב השלם נהניס בהם ביטול והולכים אחר ההבל. רבים ברחבתו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחורו ויחזרו על תלמודם מה למדו ויהיה שגור בפהם, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים האהים ביתר שאת בתורה ובמצוות" (ש"ה"ל מסכת תמיד פ"ק ד"ה חיים ז' א')

השמחה בחנוכה על קיום התורה - "ונמצענו למדים שכמו שיש לשמח בשבועות על תנינת התורה, ובשמחת תורה על עסק התורה, כך יש לשמח בחנוכה על קיום התורה. ונס החנוכה הוא חולה מקשרת בין תנינת תורה בשבועות לשמחת לימודה בדרורו בשמחת תורה. ולכן כתבו הפוסקים שבחנוכה לא תקנו שמחה של משה שהרי עיקר הגויה לא היתה על עניני גשמייות אלא על התורה שענינה רוחניות". (שיח ישיב, הניס ומנצח ח"ב ע"מ קמ"ט)

כוונת החלל בחנוכה

אמירת הלל שלם בכל יום משום חנם שתתורש - "... ולשנה אחרת קבענו ימים טובים... ולהודאה בתפלה לזכור את החלל, ואף על פי שבנאות מצרים אין נזמין את החלל אלא יום ראשון ולא אמרו ליגורו ב'ז' ימים של חג אלא שהקבוצות החלוקים לעצמם בכל יום, חנוכה שאני שכל יום ויום היה חנם מברכה ומתורש יותר". (מאירי שבת כ"א)

רק ע"י חכמה יבא לשמח מחלל - "אך את זה יודע כמכאז למעלה כבר כמה פעמים ביסודי זה, שאם אדם אומר חתבת של איזה חזאית לחסו, יתברך שמו ויתעלה, בלא לב ולב, בלתי תחלכות חזק עצמו מקודם להכניס שמחה עצומה בלבם באלקותו יתברך שמו ויתעלה - אי בלתי אשכח שמחה בלבם מעצמו, כי לבו ישן בקרבם ואין מי מעיר אותם אל השמחה, אף צריך האדם לחזק עצמו לכך, או נוסף שמחה בלבם עצמה יותר ויותר ע"י שמעט יבטל ממצביאות חגשמי מעדל השמחה באלקותו יתברך שמו ויתעלה זכרו ליעד". (יסוד ושורש העבודה ט, ב)

יעד ע"י מזהב קונטרס "עבודת המועדים" מסדרת עבודת המועדים

- הלכות מצויות לחנוכה -

ו. להדליק על הסורגים שבחנוך

סורגים שיש להם כטן שהם משופעים כלפי חוץ, יש אומרים שאין להדליק עליהם כי הסורגים אינם חלק מהבית ואפילו חסדך ילדי הבית לשבת עליהם. (ומכל מקום אם מדליק על הסורג בתוך טפח לחלון שפיר דמי. עיני לעיל לענין דין 'טפח הסמוד' בחלון.) [הגרשי"א זצ"ל (פניני תוכנה עמי סו ואשרי תוכנה פליה אתו יז)]. ויש אומרים דסורגים הם חלק מן הבית (אם משתמשים בהם). [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ד עמי שח אות ז)].

ז. **נוסע לחו"ל ומגיע למקום הפצו בעוד לילה, אינו חובת המדליק**
הטם מאריך ישראל לחו"ל וכדומה, הפצו אחר שחל חנוכה הדלקת נרות חנוכה ידליק בביתו באר"י. [עיי' בשבט הלוי (ח"י סי' קנח)]. ועי' עוד בהארכך במאמר שבגליון זה].

נרות, שמנים ופתילות

א. הדלקה בפתיל צף

המדליק בפתיל צף המכוסה בשעור, אף על פי שהדלקה עושה מצוה מכל מקום נחשב כמדליק בשמן זית משום שהשעור נמסה מיד. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי תוכנה ח"י עמי רמא), שבט הלוי (ח"י סי' קנח) והגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ד)]. דלא כהר"י פי"ש זצ"ל (מ"ב - אבן ישראל) שנחשב כמדליק בשעור].

ב. כשאינו בידו להדליק ע"י נו האם יכול להדליק פנס

מי שאין לו אפשרות להדליק בשמן ופתילה, רשאי להדליק פנס חשמלי (שיש בו חוט להט לאפקי תאורת לד שאין דינה כאש), ולברך עליו, בתנאי שיברך שהדליק לשם מצות נ"ח, ובלבד שיש בה זרם חשמל כדי להדליק חצי שעה (כגון שנדלק ע"י בטרחה). [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ו) והגרשי"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"י עמי סק הוהלכ"ש שם ההגה 11)]. ועי' בשר"ח (ח"י מעי תוכנה ס"ק טו"ב) ובכה"ח (סי' תרע"א אות יט)].

ג. להדליק נ"ח בשמן הקדוש בקדושת שביעית

אסור להדליק נ"ח בשמן הקדוש בקדושת שביעית. [רדב"ז (פאת השלחן פ"ה ה"ט) ואמרי יושר (ח"י סי' ק) וה"א (אחרות רבני ח"י עמי של) והגר"ק שליט"א (חוט שני שביעית עמי רעג)]. ויש מתיירן. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ז) והש"ב הלוי (ח"י סי' קפד)].

ד. חינוך הקטנים בנרות חנוכה שלא ידלקו חצי שעה בצמצום

נרות חנוכה של קטנים לכתחלה יש להחמיר שידלקו חצי שעה בצמצום, ובדיעבד כל שאין הדבר ניכר לקטן יוצא יד"ח. [עיי' באומ"י (אוי"ח ח"י סי' צה) ובכה"ח (סי' תרנח אות סד)]. ודעת הא"א מבטשטש (סי' תרנח) דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון ס"ק ג].

דיני אכסנאי

א. המתארח אצל חברו רק ללעוד

המתארח אצל חברו ללעוד אצלו בלבד (ואינו לך שם), חייב ללכת לביתו ולהדליק שם (ולא מהיני להשתתף בפריטו), ואם אין בידו לעשות כן, ישלח שליח שידליק בביתו. (ועי' לעיל לענין הדלקה על ידי שליח). [מ"ב (סי' תרע"ו ס"ק יא)].

ב. המתארח אצל השני ואינו משלם עבור הארוחות, האם משתתף בפרוטת

המתארח אצל אחר (שאוכל ולך שם), אפילו אינו משלם עבור ארוחותיו, אינו נחשב סמוך על שלחן בעל הבית, אלא כבשל אכסנאי הוא וצריך להשתתף בפרוטתו. [כן נקטו רוב פוסקי זמנינו דלא כה"ח (סי' תרע"ו ס"ק ג) בשם גן המלך]. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון קכ"ד].

ג. המתארח אצל השני באחד מימי חנוכה, היכן המדליק

המתארח אצל השני, אפילו ליום אחד מימי חנוכה, אפילו יש לו חדר או בית לעצמו ומשפחתו, כיון שאוכל אצל בעל הבית יכול להשתתף בפריטו ולצאת ידי חובה על ידי הדלקת בעל הבית (ואם לאו עליו להדליק בעצמו בבית שאוכלים שם). [עיי' ברמ"א (סי' תרע"ו ס"א) וני"ב]. וכן דעת האג"מ (ניו"ד ח"י סי' יד אות ח), החו"א, [הגר"ק שליט"א (חוט שני עמי ש"ח) ועוד]. והנוהגים כדעת הרמ"א בסי' תרע"א שכל בני הבית מדליקים, אם יכול להדליק בשלו (נוסף על הגר של בעל הבית) עדיף. ומכל מקום באופן זה בני ביתו של האורח לא נהגו להדליק דטפלים הם לאביהם. [מגן הגרי"א לייטנר שליט"א (שלמי תודה עמי קפג)].

וה"א שכל האג"מ מביתו לכמה ימים מימי חנוכה, אם רוב בני החנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים (וידליק ע"י עצמו או ע"י שליח). [הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק עמי קז)].

ד. החוזר לביתו במוצ"ש היכן המדליק

המתארח אצל אחר וחוזר לביתו במוצ"ש, יש אומרים דראוי להזדרי לחזור במוצ"ש לביתו ולהדליק שם, ואם אין דעתו להגיע לביתו עד זמן שתכלה הרגל מן השוק המצוי בזמנינו ידליק מיד במוצ"ש במקומו וישאר שם איזה זמן. [תשובות והנהגות (ח"י סי' שצא)].

ויש אומרים דאם דעתם לחזור לביתם מוקדם ידלקו בביתם, ואם לאו ידלקו אצל בעל הבית, אלא שבאופן זה יחזרו לביתם רק אחר שכלתה רגל מן השוק דהיינו שכבר אין עוברים ושבים, דאם יחזרו לביתם מוקדם לכן נכנסים לשלחה אם יש להם לחזור ולהדליק. [הגר"ק שליט"א (חוט שני עמי שי אות ג)]. ודעת חובת הדר (נר חנוכה פ"א הגה סה) שבאופן זה יש להקדים שובם לביתם ולהדליק שם בברכה].

ויש אומרים דכל אופן מדליק בבית שהתארח שבת, אפילו אין דעתו לאכול שם סעודה בריעית. [הגרשי"א זצ"ל (מעדני שלמה עמי קג)]. ועי' בתלפ"ש (פ"י הגה 65) שהמתארח במלון ועלו לנכנס מיד במוצ"ש את חדרו אם בידו לשלם בעד שהות נוספת בתחלת ליל מוצ"ש ידליק שם ואם לאו ישלח שליח שידליק עבורו בביתו].

דיני ברכת הסופגניות

א. אכילת הסופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצוינות בזמנינו מותר לאכול אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונות (אא"כ קובע עליהם סעודה דצריך לברך עליהם המוציא). [חכם אחד בשם הגר"ק שליט"א, והיינו כי מרגישים טעם השמן והיו כפופ"כ]. ועי' ביאר העיני בגליון שמעתא עמיקתא קכ"ג]. ולרווחא דמלתא יחתכורו "לפני הגשה" לפרוסות פחות מזוית. [עיי' בחו"א (סי' כו ס"ק ה"ד היוצא)].

ב. ברכת הסופגניות הבאים תוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח. [הגר"ק שליט"א זצ"ל (הלכ"ש פ"י אות ז), עיי"ש דהיינו כי סתמא יש כוונה לאכול גם לשם שביעה].

ג. ברכה על האבקה סוכר שעל הסופגניות

אבקת סוכר שנאבקה על גבי הסופגניה, טפלה לסופגניה ונפטרת בברכתה. ואם לא היה לו אבקת סוכר בשעה שברך על הסופגניה, אם היה דעתו עליה בשעת הברכה נפטרת. ואם לא היה דעתו עליו ואח"כ הביא אכ, אינו נאכ, על הסופגניה נכרת על הסופגניה מברך עליה, אבל אם היא נבלעה בתוך הסופגניה ואינה ניתנת, י"א דלא מברך עליה [עיי' בדברי הגר"ק שליט"א בחוט שני ח"י עמי ע"ז]. וי"א דיש לברך שהכל על דבר אחר ולפוטרה. [עיי' בדברי הגרשי"א זצ"ל בשש"כ (פ"י הגה סו ובתיקונים ומילואים פ"מ"ח הגה קטו)]. ועי' עוד בשמעתא עמיקתא בגליון ל"ט].

ד. הנחת הסופגניות שעל גבי האש

יש אומרים שהסופגניות הניחו סופגניות על מיחם שעל גבי האש אף אם יש בתוכם מרקחת (ריבה) לחה (שהנתבלת כבר). [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פ"י אות ז), עיי"ש דאין לחוש בכה"י משום ביטול אחר ביטול]. ודעת הרבה פוסקים לאסור. [הגר"י פי"ש זצ"ל. וכן דעת הגרשי"א זצ"ל אא"כ יש בה ר"ק שבה דקה הנמרחת על הפת. ודעת הגר"י שאגור שליט"א לחלק בין קצת להרבה. עי' בזה במאור השבת (ח"י סי' כו הגה ק"ב)].

ה. לטגן סופגניות בשמן הקדוש בקדושת שביעית

לכתחלה אין לטגן סופגניות בשמן של שביעית כיון שחלק גדול מהשמן נזרק לאחר הטיגון, ובמקום הצורך יש לחלק כי סוף סוף השמן בא לתת טעם. [הגרשי"א זצ"ל (משנת הגר"י עמי פא)]. והגר"ק שליט"א (חוט שני שביעית עמי רג) מסופק בזה].

זמן ההדלקה

א. מעריב או הדלקת נרות חנוכה מה קודם

מי שדרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, אין צריך להתפלל בצאת הכוכבים לפני הדלקת נרות חנוכה. [הגר"ש (שלמי מועד)]. ותשו"ה (ח"יה סי' ורט). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון ל"ח].

ב. הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח

החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צאת הכוכבים) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. [הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות ד)], הגרשי"א זצ"ל (מלו"כ פ"י הגה 65) והגר"ק שליט"א (נר חנוכה פ"ב הגה ל). דלא כהש"ב הלוי (ח"ד סי' סו) דאם יכול להדליק מאוחר בילה ידליק ע"י עצמו. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון פ"י].

וכן אם בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. [הגרשי"א זצ"ל (פניני תוכה פ"ח עמי קע - קפא), הגר"ק שליט"א (חוט שני תוכה עמי שיז) והש"ב הלוי (שם)]. ואם יוכל להדליק בשעה מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגרשי"א זצ"ל (פניני תוכה פ"ח עמי קע - קפא) להדליק מפלג המנחה, וכל זה אם דרכו להדליק בחוץ אבל אם דרכו להדליק בתוך ביתו ידליק בשעה מאוחרת].

וכל זה במקומות שמדליקים בפרסום, אבל המדליק בתוך ביתו (כגון בחו"ל), אינו זקוק להדליק על ידי שליח אלא ידליק כשמוגיו לביתו. [הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ב עמי פא)]. [ועי' לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח].

ג. לבטל ת"ת על מנת להדליק בזמן

אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פ"י אות א) ועוד. אולם דעת הגר"ש שייברג זצ"ל דאין עליהן לבטל ת"ת להדליק בזמן].

ובחוב"ל שמדליקים בבית או בחלון לול מדליקים ברה"ר אין צריך לבטל ת"ת להדליק בצאת הכוכבים. [הגרשי"א זצ"ל (פניני תוכה עמי קפד)].

ד. סגירת חנייות על מנת להדליק בזמן (באר"י שמדליקין בפתח לה"ר)

יש לסגור החניות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות צריך למנות שליח שידליק עבורו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי תוכה ח"י פ"ג אות ו)].

ו. סדר הדלקת הנרות בערב שבת

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. [שו"ע (סי' תרע"ט)]. ואם הדליק של שבת ולא קיבל בערב במחשבתו יכול להדליק אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, ולא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק בשבילה אבל ברכת שעשה נסים וכן שהיינו ביום א' יוכלו לברך בעצמה. [מ"ב (שם ס"ק א)].

ז. זמן ההדלקה בערב שבת

יש אומרים דבערב שבת יש לאחר הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה (אף במקומות שנוהגים כל שבת להקדים יותר). [הגרשי"א זצ"ל (שלמי מועד)]. ובלוח אר"י הגר"מ"ס כתב כן למי שיש לו כמות שמן מצומצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כוה"ג). ויש אומרים שאין צריך לשנות מהמנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן ההדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומ"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (אוי"ח ח"י סי' ט"ב)]. ומועדי' (ח"י סי' קג) הביא כן בשם זקני ירושלים].

ח. היצא להתפלל ופגע בנרות חנוכה, האם מדליק ואח"כ מתפלל

העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנס להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב [עי' בתורת חיים (לגרי"ח זונפלד, תוכה אות ו) ובגליון פ"ג]. ואף אחרי שהדליק נר הראשון, מ"מ עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. [דאף בנרות מחמת הידור שידק משום "אין מעבירין על המצוות" עיי' במ"ב (תרע"ז, יא). וכן פסק המהר"ש (דעת תורה סי' תרע"ב ד"ה עד) דגומר בכה"י, עיי"ש טעמו. ועי' עוד בזה בגליון פ"ג].

הברכות על נרות חנוכה

א. איזה ברכות מברכים על הדלקת נרות חנוכה

המדליק בילה הראשון מברך שלש ברכות, להדליק נרות חנוכה, שעשה נסים ושהחיינו. (ואם לא בירך זמן בילה הראשון, מברך בליל השני או כשיזכור). מליל ראשון ואילך מברך שתיים, להדליק ושעשה נסים. [שו"ע (סי' תרע"ז ס"א א-ב)].

ב. שכח לברך על ההדלקה, עד מתי רשאי לברך

מי שהדליק נ"ח ושכח לברך על ההדלקה, וקודם שהדליק כולן נזכר, עליו לברך כל הברכות לפני סיום ההדלקה. [מ"ב (סי' תרע"ו ס"ק ד) ע"פ הרע"א. ואם נזכר לאחר שהדליק כולם, אין לו לברך ברכת להדליק, רק ברכת שעשה נסים. ועיי"ש שכתב דיברך אף שהחיינו, אלא דעי' בסי' תרע"ו (סי' ב) ובשעה צ"ח (אות ב) שגשאר בצי"ח בזה].

ג. אמירת הברכות בהדלקה על ידי שליח

המדליק נרות חנוכה על ידי שליח (והמשלח אינו נמצא שם בשעת ההדלקה) אין השליח יכול לברך. [מ"ב (סי' תרעה ס"ק ט)]. ודעת האג"מ (אוי"ח סי' ק) דאם מדליק עבור איש יכול לברך "להדליק נר חנוכה", אבל כשמברך עבור אשה אינו מברך כלל (אא"כ שומע ממנו הברכות). ועיי"ש שמעט דאף כשהמשלח יגיע לביתו אינו מברך שאר הברכות. אולם במקראי קודם הנחה (סי' כג) כת' דשעשה נסים ושהחיינו המשלח מברך].

ד. בירך על נרות חנוכה במוצ"ש וניזכר שעדיין לא הבדיל

בירך על נרות חנוכה במוצ"ש שבת, וטרם שהתחיל להדליק נזכר שלא הבדיל לא בתפלה ולא על הכוס, "יררה" "המבדיל בין קדש לחול" וידליק כל הנרות ואח"כ יבדיל. [עיי' א"ב מצנוטאקסי (סי' רצט ע"ז) דמהני להרהר "יברך המבדיל". ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא בגליון קכ"ג].

ה. בירך שהחיינו על הדלקה האם פטר החנוכיה חדשה

ברכת שהחיינו על הדלקת נ"ח פוטרת ברכת שהחיינו על חנוכיה חדשה. [שבט הלוי (ח"ד סי' כה)]. ויש סוברים שלכתחלה יש להקפיד לברך עליה בנפרד. [מנח"ש (סי' כ אות ב)]. ואם בירך על ההדלקה וכונן שלא לפטור החנוכיה, צריך לחזור ולברך, דמהני הנבלת ברכתו כמבואר בתי"כ (סי' כה). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון קכ"ד].

מקום ההדלקה

א. טפח הסמוד לפתח

מצוה להניח נ"ח בטפח הסמוד לפתח, שאם ירחיקנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. [מ"ב (סי' תרע"ז ס"ק לא)].

ב. האם טפח הסמוד לפתח הוא לעיכו"ב

יש אומרים שטפח הסמוד לפתח מעכב אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולהדליק (ואע"פ שכתוב מצוה היא, מצוה לעיכו"ב הוא). [הגרשי"א זצ"ל (פניני תוכה עמי טפ)]. ויש אומרים דאם הרחיק קצת יותר, כל שניכר שהנר שייך לאותו פתח יצא. [הגר"ק שליט"א]].

ג. מקום ההדלקה בחלון אם בעיני טפח סמוד לו

יש אומרים דאף בחלון שייך דין טפח סמוד לפתח, ועל כן מהני להניח הנרות חנוכה בטפח הסמוד לחלון מבחוץ [הגרשי"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה)]. ויש אומרים דדין טפח הסמוד נאמר רק בהפתח הבית שהוא מקום מעבר הבית, ולכן כולל גם את הסמוד לפתח, מה שאין כן חלון הוא רק משום שנראה לרשות הרבים, ולכן אין להדליק בטפח הסמוד לחלון מבחוץ. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ד עמוי שנז)].

ח. הדלקה בימין או בשמאל הפתח

מצוה להניח נרות חנוכה בטפח הסמוד לפתח משמאל, כדי שתהא מזווה מימין ונר חנוכה משמאל. [שו"ע (סי' תרע"ט ע"ז)]. ואם אין מזווה בפתח, מניחו מימין, דכל מידי דמצוה ימין עדיף, ועוד דאיכא פרסומי ניסא טפי שהכל פונין לצד ימין. [שו"ע (מ"ב (שם)].